

Валерій Волковийський, Людмила Васько

АРХІВІСТ, ІСТОРИК, ЗАХИСНИК ВІТЧИЗНИ

Дослідження минулого, написання історичних праць, шкільних підручників та посібників неможливі без глибокого вивчення та використання писемних матеріалів і насамперед документів – безцінних пам'яток історії людства, які зберігаються в центральних та обласних державних архівах, їх збирання та надійне зберігання для майбутніх поколінь, а також використання в інтересах суспільства – завдання державної архівної служби. Серед науковців, які присвятили своє життя організації архівної справи, чільне місце належить Олександрові Георгійовичу Мітюкову, який упродовж двох десятиліть очолював архівне будівництво в Україні.

Олександр Георгійович Мітюков народився 20 квітня 1923 р. у с. Подболотье Бабушкінського району Вологодської області в родині сільських трударів. Після закінчення семирічної школи та Архангельського педагогічного училища він планував стати льотчиком. Але юнакові судилося інша доля: напередодні війни, у травні 1941 р., він став курсантом Ленінградського артилерійського училища.

Вже наступного місяця, отримавши коротку відпустку, О. Мітюков поїхав у рідні місця. Дорогою він почув страшну звістку: розпочалася війна.

О. Г. Мітюков – учасник багатьох найважливіших битв Великої Вітчизняної. У ході однієї з них, 1941 р. під Москвою, був поранений. 1942 р., під Сталінградом, його поранили вдруге. Але після поранень він щоразу знову повертався на фронт.

У бойовій біографії О. Г. Мітюкова – чимало яскравих сторінок. Як свідчать документи архіву міністерства оборони Російської Федерації, 26 вересня 1943 р. батарея, якою командував лейтенант Мітюков, підбила шість танків, кілька машин і знищила майже роту солдат супротивника. Разом із чотирма бійцями О. Г. Мітюков зайняв і протягом трьох годин, до підходу своєї піхоти, утримував позицію на хуторі Григорівський. Молодшого лейтенанта представили до високої нагороди – ордена Бойового Червоного Прапора. Але, як це часто буває на війні, отримав він, зрештою, орден Червоної Зірки. Саме в ці дні Олександр Мітюков став членом партії: враховуючи його бойові заслуги, воїна прийняли до її лав без кандидатського стажу.

У складі військ Західного, Південно-Західного, сталінградського, 2-го, 3-го, 4-го Українських та Карельського фронтів О. Г. Мітюков брав участь у визволенні України, Молдавії, Румунії, Болгарії, Югославії та Угорщини. У боях під Будапештом був тяжко поранений. Звістка про Перемогу застала його в одному з госпіталів Криму. Розпочавши війну командиром відділення, О. Г. Мітюков зустрів її завершення вже в іншому статусі – як начальник штабу артилерійського дивізіону.

Після демобілізації, з 1945 до 1952 р. О. Мітюков працював викладачем Київського індустріального технікуму трудових резервів. Водночас навчався на історичному факультеті Київського педагогічного інституту ім. М. Горького, який закінчив 1952 р.

Тоді ж його було направлено на партійну роботу. Він пройшов шлях від інструктора Київського міського партії до завідувача сектора суспільних наук відділу науки і навчальних закладів ЦК КП України. У коло його службових обов'язків входила робота з інститутами секції суспільних наук Академії наук України і кафедрами історичного, філософського та економічного профілів вищих навчальних закладів.

1964 р. О. Мітюков захистив дисертацію на здобуття вищого ступеня кандидата історичних наук, присвячену історії робітничого класу України кінця 50 – початку 60-х рр. XX ст.

У жовтні 1969 р. О. Мітюков був призначений на посаду начальника Архівного управління (з жовтня 1974 р. – Головне архівне управління) при Раді Міністрів України. Обіймаючи її майже двадцять років (до кінця 1988 р.), він послідовно і наполегливо розв'язував принципові питання розвитку архівної справи, повсякчас дбав про її розбудову, передусім – упровадження передових технологій зберігання архівних документів у державних і відомчих архівах, їх популяризацію, підвищення престижу архівної служби республіки, зокрема за кордоном.

У цей період було здійснено велику організаційно-перебудовчу роботу. На початку 1970-х рр., після завершення будівництва головного корпусу споруд центральних державних архівів республіки, в якому було зосереджено кілька центральних архівних установ, їх штатна чисельність зросла майже на 400 працівників.

Розпочали свою діяльність Центральний державний архів науково-технічної документації, Центральний архів-музей літератури і мистецтва, Літературно-меморіальний будинок-музей О. С. Корнійчука. Були споруджені нові приміщення для Республіканського архіву кінофото-фонодокументів, держархівів областей у містах Миколаєві, Запоріжжі, Рівному, Дніпропетровську, Ворошиловграді (Луганську), Кіровограді, Луцьку, Хмельницькому. Поліпшилась діяльність районних і міських архівів. Державний архівний фонд республіки зріс майже на 10 млн одиниць.

Велику увагу О. Мітюков приділяв підготовці й виданню науково-довідкової літератури про склад і зміст архівних фондів, зокрема путівників по центральних та обласних державних архівах. За його ініціативою і редакцією побачили світ довідники "Державні архіви Української РСР" (К.: Наукова думка, 1972. – 9,7 друк. арк.) та "Государственные архивы Украинской ССР" (К.: Наукова дум-

ка, 1988. – 23,9 друк. арк.) – видання, аналогів яким Україна доти не мала.

З метою розв'язання найважливіших питань розвитку архівної справи в Головархіві було створено колегію, активізовано діяльність наукової ради, збільшено кількість наукових видань, налагоджено регулярний випуск науково-інформаційного бюлетеня "Архіви України", який з початку 80-х рр. здобув статус видання журнального типу. За часів діяльності О. Г. Мітюкова – і як начальника Головархіву, і як головного редактора "Архівів України" – нагляд цього видання значно зріс. На його ролі в розбудові й популяризації архівної справи неодноразово наголошувалося на всеосяжних архівознавчих конференціях, говорилось про це і на зібраннях, що проходили за кордоном.

У 1970–1980-ті рр. широка видавнича діяльність Головархіву УРСР, задумана й реалізована передусім завдяки його керівництву, сприяла активній популяризації архівних документів, всебічному використанню їх інформації.

О. Мітюков приділяв велику увагу ознайомленню учнівської молоді з архівними документами – носіями інформації про минуле українського народу. Регулярно організовувалися екскурсії до архівосховищ для школярів. В архівах проходили уроки історії, де оригінали документів слугували чудовими ілюстраціями до тем, що вивчалися.

Широке визнання громадськості здобула підготовлена і видана з ініціативи та за активної участі О. Мітюкова серія книг, присвячених ювілеям великих міст України. До неї увійшли, зокрема, такі збірники документів і матеріалів: "Полтаві 800 років" (К.: Наук. думка, 1979); "Дніпропетровську 200 лет. 1776–1976" (К.: Наук. думка, 1976); "Херсону 200 лет. 1778–1978" (К.: Наук. думка, 1978); "Севастополю 200 лет. 1783–1983" (К.: Наук. думка, 1983); "Симферополю 200 лет. 1784–1984" (К.: Наук. думка, 1984); "Луцьку 900 років. 1085–1985" (К.: Наук. думка, 1985); "Ровно 700 років. 1285–1985" (К.: Наук. думка, 1983); "Николаеву 200 лет. 1789–1989" (К.: Наук. думка, 1980).

Перебуваючи на посаді керівника архівної служби України, О. Г. Мітюков підняв на якісно новий рівень комплексування й експертизу цінності документів, контроль за організацією їх відомчого зберігання, веденням діловодства в установах і організаціях.

О. Г. Мітюков був не лише організатором та керівником державної архівної служби республіки. Він активно займався науковою роботою. Свідченням цього є підготовлені ним понад 200 наукових праць, серед яких – монографії "Рабочий класс Украины в борьбе за развитие промышленности (1956–1961)" (К., 1965), "Радянське архівне будівництво на Україні (1917–1973)" (К., 1975), низка брошур, численні статті у колективних монографіях та періодичних виданнях, їх основна проблематика – історія робітничого класу України, теорія, історія та практика архівної справи. Роль книги О. Г. Мітюкова, що вперше широко висвітлювала історію архівного будівництва в Україні за радянських часів (зрозуміло, в рамках того-

часної концепції історичного розвитку), була величезною, передусім завдяки наведеному в ній багатому фактологічному матеріалу. Вона й сьогодні стає в пригоді багатьом дослідникам.

О. Г. Мітюков відомий як член редакційних колегій багатьох довідкових видань, збірників документів і матеріалів. Так, він активно працював у складі головних редакційних колегій 26-титомної "Історії міст і сіл Української РСР" та 10-титомної "Історії Української РСР", виданих українською і російською мовами.

Неординарні підходи до розв'язання питань і сміливі, як на ті часи, рішення – основні риси стилю роботи О. Г. Мітюкова як керівника архівної галузі. В полі його зору постійно перебували питання роботи з кадрами та підвищення кваліфікації. Він завжди умів знайти серед архівної молоді найобдарованіших, перспективних фахівців, яких призначав на відповідальні посади. Багато з цих людей працюють в архівній системі й до сьогодні, визнаючи нерідко її обличчя. Деякі ж вихованці О. Мітюкова стали відомими істориками.

Протягом багатьох років О. Мітюков гідно представляв архівну справу України в міжнародних архівних органах, брав участь у роботі VII–XI міжнародних конгресів архівів, міжнародних конференцій "Круглого столу архівів", одна з яких 1975 р. була успішно проведена в Києві, на базі Головархіву УРСР. Доповіді та виступи О. Г. Мітюкова на конгресах і конференціях, опубліковані в журналах "Archivum" та "Архіви України".

За час, коли Головархівом України керував О. Г. Мітюков, у системі архівних установ республіки відбулися значні позитивні зміни. Рада Міністрів УРСР за досягнуті успіхи в роботі нагородила три ЦДА республіки – ЦДАВО, ЦДАКФФД, ЦДАМЛМ – найвищою на той час нагородою республіки – Почесною Грамотою Президії Верховної Ради УРСР. Колегія Головархіву СРСР спеціальними рішеннями неодноразово схвалювала позитивний досвід роботи архівних установ України. Головний виставковий комітет ВДНГ СРСР за досягнуті успіхи в організації зберігання архівних документів та використання їх інформації нагородив Головархів УРСР Почесною грамотою. Працівники архівних установ України отримали від нього 1 золоту, 3 срібні та кілька бронзових медалей.

У статті, надрукованій часописом "Архіви України" у зв'язку з виходом 1988 р. О. Г. Мітюкова на пенсію, наголошувалося на його особистому внеску в архівне будівництво в Україні, вмінню здійснюваній ним організаторській роботі, визначальній рисі його характеру – вмінні бачити перспективу. Редколегія і редакція видання від імені всіх архівістів республіки побажали Олександрі Георгійовичу міцного здоров'я, щастя, успіхів у подальшій діяльності.

З 1989 р. О. Г. Мітюков працює в Інституті архівознавства Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (старший науковий співробітник, завідувач відділу документації, провідний науковий співробітник). За його ініціативою Національною бібліотекою України ім. В. І. Вер-

надського підготовлено і видано у 2002 р. після затвердження у грудні 2001 р. Президією НАН України Збірник інформаційних та методичних документів з питань архівної справи і діловодства в установах НАН України.

У березні 1999 р. за вагомий внесок у розвиток документальної історії О. Г. Мітюков обраний членом-кореспондентом Української академії історичних наук.

Олександр Георгійович Мітюков нагороджений 7 державними орденами: орденом Богдана Хмельницького, двома орденами Трудового Червоного Прапора, орденами Вітчизняної війни I та II ступенів, орденами Червоної Зірки та "Знак Пошани", 20 медаллями, в тому числі "За оборону Москви", "За оборону Сталінграда", "За взяття Будапешта", Бронзовою медаллю Головного Комітету ВДНГ СРСР, а також Почесною Грамотою Президії Верховної Ради України (1975). Він є заслуженим працівником культури УРСР (1983).

Активна, плідна, багатогранна робота О. Г. Мітюкова на всіх посадах, які він обіймав, була дуже важливою, але

не головним у його житті. За словами самого Олександра Георгійовича, які неодноразово звучали з його уст у неофіційних розмовах з молодими колегами по Головархіву, щастя людини на вісімдесят відсотків залежить від її сім'ї, злагоди в ній. Яскраве підтвердження цієї думки – його власна доля. Більш як п'ятдесят років усі радощі й незгоди життя ділить із ним дружина Вікторія Арсенівна, чудова людина, знаний науковець, кандидат філологічних наук, чудова мама й бабуся. Олександр Георгійович і Вікторія Арсенівна виховали сина Ігоря – добре відомого в Україні та за її межами державного діяча, який у різні часи обіймав найвідповідальніші посади – заступника голови правління Національного банку України, віцепрем'єр-міністра України, міністра фінансів. А віднедавна Ігор Олександрович Мітюков – Надзвичайний і Повноважний Посол України в Сполученому Королівстві Великої Британії і північної Ірландії. Особлива радість і гордість О. Г. Мітюкова – його онука Сашенька, названа на честь дідуся.

У лютому 1997 року в журналі "Українська архівна справа" вийшла стаття Олександра Георгійовича Мітюкова "Про архівні справи в Україні". В цій статті він висловлює свої думки про архівні справи в Україні, про роль архівів в суспільстві, про стан архівної справи в Україні, про необхідність реформування архівної справи в Україні. Він також згадує про свою роботу в архивах, про участь у написанні монографії "Архіви України" і про участь у підготовці Збірника інформаційних та методичних документів з питань архівної справи і діловодства в установах НАН України. Він також згадує про свою роботу в Україні, про участь у написанні монографії "Архіви України" і про участь у підготовці Збірника інформаційних та методичних документів з питань архівної справи і діловодства в установах НАН України.

Вікторія Арсенівна Мітюкова, кандидат філологічних наук, викладачка в Київському університеті імені Шевченка, була жінкою-вченою, жінкою-педагогом, жінкою-батьком. Вона виховала двох дітей, які стали успішними людьми. Вона була жінкою-батьком, жінкою-педагогом, жінкою-вченою. Вона була жінкою-батьком, жінкою-педагогом, жінкою-вченою. Вона була жінкою-батьком, жінкою-педагогом, жінкою-вченою.